

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ
Сумська філія
Кафедра соціально-економічних дисциплін

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни «Страхування»
вибіркових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

262 Правоохоронна діяльність (правоохоронна діяльність)

за темою – **«ПЕРЕСТРАХУВАННЯ І СПІВСТРАХУВАННЯ»**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 14.08.2024 № 8

СХВАЛЕНО

Вченою радою Сумської філії
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 08.07.2024 № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та
соціально-економічних дисциплін
Протокол від 13.08.2024 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри соціально-економічних дисциплін
Протокол від 25.06.2024 № 23

Розробник:

Доцент кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії ХНУВС,
кандидат економічних наук, доцент Виганяйло С.М.

Рецензенти:

1. Начальник відділу навчально-методичної роботи Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Науменко К.С.
2. Доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Сумського національного аграрного університету, кандидат економічних наук, доцент Самошкіна І.Д.

План лекції

1. Сутність перестраховування та його значення.
2. Основні види перестраховувальних операцій.
3. Види договорів перестраховування.
4. Співстрахування й механізм його застосування.

Рекомендована література

Нормативна література

1. Про страхування : Закон України від 07.03.96 р. № 86/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр/>.
2. Про страхування : Закон України від 18.11.2021 р. № 1909-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>.
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-ІV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010р. № 2755-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-ІV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
6. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів : Закон України від 01.07.2004 р. № 1961-ІV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15>.
7. Про затвердження Положення про обов'язкове особисте страхування від нещасних випадків на транспорті: Постанова КМУ від 14.08.1996 р. № 959. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-96-%D0%BF>.
8. Про затвердження Порядку та правил обов'язкового страхування відповідальності власників собак за шкоду, що може бути заподіяною третім особам : Постанова КМУ від 09.09.2002 р. № 944. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/944-2002-%D0%BF>.
9. Про затвердження Порядку та правил проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності громадян України, що мають у власності чи іншому законному володінні зброю, за шкоду, яка може бути заподіяною третьої особі або її майну внаслідок володіння, зберігання чи використання цієї зброї : Постанова КМУ від 29.03.2002 р. № 402. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2002-%D0%BF#Text>.

10. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою : Закон України від 02.09.2012 р. № 4391-17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4391-17#Text>.

11. Про затвердження порядку та правил проведення обов'язкового страхування тварин на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків : Постанова КМУ від 23.04.2003 р. № 590. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2003-%D0%BF#Text>.

12. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.

13. Про господарські товариства : Закон України від 19.09.1991 року № 1576-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>.

Основна

1. Сосновська О.О. Страхування: навчальний посібник. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2021. 328 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/39294/1/O_Sosnovska_NP_Strahovanie_2021_FITU.pdf.

2. Організаційно-правове забезпечення страхової діяльності в Україні: навч.-метод. посібник [Електронний ресурс] / [Є.О. Харитонов, О.І. Сафончик, О.С. Адамова та ін.]. Одеса : Фенікс, 2020. 121 с. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/12593/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B5_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE_%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

3. Журавка О.С., Бухтіарова А.Г., Пахненко О.М. Страхування: навчальний посібник. Суми: Сумський державний університет, 2020. 350 с. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/76863/1/Zhuravka_strakhuvannia.pdf;jsessionid=1FBB7510CDB1A0132B055A5271B7E0A4

4. Говорушко Т.А., Стецюк В.М. Страхування: навч. посіб.: Львів: «Магнолія 2006», 2014. 328 с. URL: <http://posek.km.ua/biblioteka/%D0%A1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%85%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%93%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%83%D1%88%D0%BA%D0%BE%20%D0%A2.%D0%90..pdf>.

5. Сокиринська І.Г., Журавльова Т.О., Аберніхіна І.Г. Страховий менеджмент: навчальний посібник. Дніпропетровськ: Пороги, 2016. 300 с. URL: http://195.24.133.161/file/sokirinska_strahoviy_menedzhment.pdf.

6. Горбач Л.М., Кадебська Е.В. Страхування: підручник. К.: Кондор-Видавництво, 2016. 544 с.

7. Пацурія Н.Б., Войцеховська І.М., Головачова А.С. Правове регулювання у сфері страхування та перестрахування: проблеми теорії і практики : монографія, К. : Видавництво Ліра-К, 2017. 256 с. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/22963/1/N_Patsuriia_I_Voitsekhovska_N_Golovachova_FPMV.pdf.

8. Правове регулювання страхової діяльності : навч. посіб. / О. П. Гетманець, О. М. Шуміло, Т. В. Колеснік та ін. ; за ред. О. П. Гетманець, О. М. Шуміла. 2-ге вид., із змінами. Х. : Право, 2014. 400 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/284>.

Допоміжна

9. Аберніхіна І.Г., Сокиринська І.Г. Фінанси страхових організацій : навчальний посібник. Дніпро: Пороги, 2019. 198 с. URL: https://nmetau.edu.ua/file/finansi_strahovih_organizatsiy_navchalniy_posibnik_dlya_sayta.pdf.

10. Білоус Н.М. Корпоративні стратегії управління стійкістю страхових компаній : монографія. К. : Видавничий дім «Кондор», 2017. 234 с.

11. Форманюк В.І. Правове регулювання страхової діяльності в Україні. *Часопис цивілістики*. 2017. Випуск 20. С. 100-102. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/8670/22.pdf.pdf?sequence=1>.

12. Землячова О.А. Оцінка фінансового стану страховика та шляхи його поліпшення. *Науковий вісник : Фінанси, банки, інвестиції*. 2014. № 2. С. 54-66.

13. Щербань О.Д. Джерела забезпечення фінансової надійності страховика. *Зовнішня торгівля : економіка, фінанси, право*. 2015. № 3 (80). – С. 222-230.

Інформаційні ресурси

14. <https://www.nau.ua> – Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)».

15. <http://uainsur.com> – Ліга страхових організацій України: офіційний сайт.

16. <https://bank.gov.ua> – Офіційний сайт Національного банку України.

17. <https://forinsurer.com> – Форіншурер – журнал про страхування в Україні.

18. <https://www.kmu.gov.ua> – Урядовий портал.
19. <https://rada.gov.ua> – Офіційний веб-портал Верховної Ради України.
20. <http://www.mon.gov.ua> – Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України.

1. Сутність перестрахування та його значення

Перестрахування – це страхування одним страховиком (цедентом, перестрахувальником) на визначених умовах ризику виконання частини своїх обов’язків перед страхувальником в іншого страховика (перестраховика), резидента або нерезидента, який має статус страховика або перестраховика згідно з законодавством країни, в якій він зареєстрований. Страхувальник, укладаючи договір прямого страхування із страховиком, може не знати про чинні договори перестрахування, тобто за перестрахування не виникає ніяких правовідносин між страхувальником і перестраховиком.

Перестрахування є самостійною галуззю страхування. **Відмінності між договором страхування й договором перестрахування такі:**

- договір страхування зазвичай належить до реальних договорів, тому що вони за загальним правилом набувають чинності з моменту оплати страхувальником страхової премії або першого страхового внеску, а договір перестрахування є переважно консенсуальним, тобто набирає чинності з моменту його укладення (акцепту), якщо сторони не передбачили іншого;
- між цими договорами простежуються істотні відмінності в суб’єктному складі учасників: за договором перестрахування з обох сторін є страховик, а за договором страхування з однієї сторони – страховик, а з іншої – страхувальник;
- на відміну від основних договорів страхування, у яких визначено багато різновидів страхових випадків, у договорі перестрахування страховий випадок завжди однаковий;
- договірні правовідносини у сфері перестрахування базуються на двох принципах – «платності» й «доброї волі». Зазначений «принцип платності» належить до однієї зі специфічних особливостей договору перестрахування, що відрізняє його від договору страхування та полягає в зобов’язанні перестраховика виплатити страховикові (перестрахувальнику) страхову суму або страхове відшкодування, пропорційне його частці участі, й лише в тому разі,

в якому перестраховальник здійснить страхову виплату страхувальникові.

Поряд із цією відмінністю спільним для договорів страхування й перестрахування є принцип «доброї волі», що в договорі страхування полягає в тому, що страхувальник зобов'язаний інформувати страховика перед укладанням договору страхування та в період усього терміну його дії про всі істотні обставини ризику щодо об'єкта страхування. За умовами укладеного договору перестрахування страховик (перестраховальник) зобов'язаний надати перестраховикові повну й достовірну інформацію про ризик. Перестраховик ухвалює рішення про укладання договору перестрахування та виплату страхового відшкодування за цим договором на основі інформації, наданої перестраховальником.

Традиційно перестрахування захищає прямого страховика від фінансових втрат, зазнаних якщо йому необхідно було б здійснювати страхові виплати за договорами страхування, не маючи перестраховального покриття.

Перестрахування дає можливість страховикові мінімізувати вплив таких ризиків, пов'язаних зі страховою діяльністю, як ризик випадкових збитків, ризик змін, ризик помилок. В Україні страховий ризик підлягає обов'язковому перестрахуванню, якщо страхова сума перевищує 10 % сформованого статутного капіталу й страхових резервів.

Завдання перестрахування:

- надання додаткової фінансової місткості для прийняття прямим страховиком ризиків на страхування;
- вторинний перерозподіл прийнятого на страхування ризику;
- забезпечення збалансованості результатів діяльності страховика за кожний звітний рік;
- вплив на покращання показників платоспроможності прямого страховика.

Щодо операцій страхування перестрахування є процесом вторинного розміщення ризику. Передання застрахованого ризику в перестрахування також називають **цесією**. Суб'єктами вторинного розміщення ризику є перестраховальник (цедент) і перестраховик (цесіонарій).

Перестраховик – це страхова компанія, що спеціалізується винятково на прийнятті ризиків у перестрахування. Функції перестраховика, якщо це дозволено національним законодавством, може виконувати й прямий страховик.

Перестраховальник – це прямий страховик, який передає визначену

частку ризику за укладеними договорами прямого страхування перестраховиків.

Можливе проведення наступного передавання ризику – третинне розміщення ризику й так далі. Під час наступного передавання ризику другого страховика називають **ретроцедентом**, а того, який приймає в нього ризик, – **ретроцесіонарієм**. Процес подальшого передавання раніше прийнятих у перестраховування ризиків (частково або повністю) іншим перестраховикам називають ретроцесією.

Схема прямого страхування, перестраховування й ретроцесії наведена на рисунку 1.

Рисунок 1 – Схема прямого страхування, перестраховування й ретроцесії

Перестраховування класифікують за такими критеріями:

- способом дії: активне (передавання ризиків у перестраховування) та пасивне (прийняття ризиків на перестраховування);
- розміщенням ризиків: вітчизняне й зарубіжне.

2. Основні види перестраховувальних операцій

За методом передавання ризиків у перестраховування й оформленням правових відносин сторін перестраховувальні операції поділяють на факультативні, облігаторні (договірні), факультативно-облігаторні та облігаторно-факультативні (змішані).

Факультативне перестраховування історично з'явилося першим. Воно полягає у відсутності зобов'язань із передавання та прийняття ризиків у перестраховування. Тобто перестраховувальник має право передавати ризики або

залишати їх на власній відповідальності, а перестраховик має право прийняти ризики чи відмовитися від них. Факультативне перестраховування здійснюють на основі укладання самостійного договору перестраховування, що повинен містити всі необхідні умови домовленості сторін. Пропозиція прямого страховика про факультативне перестраховування повинна містити вичерпну інформацію про ризик, що дозволила б перестраховикові правильно його оцінити. Наведена інформація є офертою, тобто пропозицією перестраховикові про укладання договору перестраховування. Перестраховик може прийняти ризик у перестраховування, відмовитися від нього або запропонувати інші умови перестраховування. Якщо сторони не домовилися про інше, то договір факультативного перестраховування набирає чинності з моменту отримання акцепту.

За факультативного перестраховування завдання перестраховика не обмежується розширенням фінансових можливостей прямого страховика з прийняття ризиків. Досить часто перестраховик допомагає прямому страховикові в оцінюванні ризику, визначенні умов договору страхування та заходів щодо запобігання збитку.

Особливістю факультативного перестраховування є можливість регулювання страховиком (цедентом) розміру власного утримання. Іншими перевагами факультативного перестраховування є такі:

- можливість вибору компанією-цедентом найсприятливіших умов перестраховування;

- використання цедентом перестраховування в тих випадках, у яких прийнята страхова відповідальність дійсно може зашкодити фінансовій стійкості страхової компанії або якщо цедент повинен розширити свою діяльність у сфері несприятливих для нього страхових ризиків.

Недоліки факультативного перестраховування:

- перестрахувальник не може змінити умов страхування без згоди перестраховика;

- великі витрати з оформлення договорів факультативного перестраховування, особливо в разі неодноразової факультативної пропозиції;

- тривалість оформлення факультативного перестраховування впливає на можливість укладання договору або навіть відмову від нього;

- вивчення кожного ризику й часте проведення перестраховування дає певну інформацію конкурентам про андерайтерську політику компанії- цедента;

- неможливість автоматичного поновлення факультативного покриття. До

факультативного перестрахування страхові компанії найчастіше вдаються у ситуаціях, у яких страховий ризик не підпадає під умови чинних договорів перестрахування; ризик є настільки значним, що виходить за межі чинних договорів перестрахування; а також коли страхова компанія вважає необхідним перестрахувати частину відповідальності за власним утриманням.

Іншою формою перестрахування є облігаторна. Її сутність полягає в тому що учасники перестрахувальних відносин укладають довгостроковий договір перестрахування, відповідно до якого страховик-цедент зобов'язаний передавати, а перестраховик зобов'язаний приймати в перестрахування всі ризики, характер і розмір яких визначений умовами договору перестрахування.

Договори облігаторного перестрахування укладають переважно строком на один рік. У них обов'язково визначають ліміти відповідальності, терміни дії договору, перестрахову премію, перестрахову комісію, обмеження щодо покриття, схему розрахунків тощо. В облігаторному перестрахуванні перестрахувальник повинен систематично висилати перестраховикові бордеро-премії й бордеро-збитки.

До переваг облігаторного перестрахування належать такі:

- забезпечення можливості збільшити обсяги страхових операцій;
- рівномірний розподіл ризиків між перестраховиком і цедентом;
- автоматичність передавання й прийняття ризиків на перестрахування, що мінімізує витрати на оброблення ризиків, їх оцінювання;
- можливість розвитку довгострокових відносин між перестраховиком і цедентом;
- наявність гарантії підтримки зі сторони перестраховика, який надає цедентові більшу свободу щодо проведення страхових операцій, розширення бізнесу.

Серед основних недоліків облігаторного перестрахування – можливість виникнення потреби в укладенні додаткового договору факультативного перестрахування, якщо перестраховуваний ризик не підпадає під умови облігаторного договору або страхова сума за ним перевищує ліміт відповідальності за договором перестрахування.

У разі **факультативно-облігаторного перестрахування** компанія- цедент передає чи залишає в себе ризики або їх частину. Перестраховик згідно з таким методом перестрахування зобов'язаний прийняти обумовлені договором ризики. Отже, факультативність передбачена для страховика (цедента), а облігаторність – для перестраховика.

Облігаторно-факультативне перестрахування, навпаки, передбачає обов'язковість для страховика, а факультативність – для перестраховика. З огляду на світовий досвід такі договори частіше застосовують страхові компанії зі своїми філіями. За облігаторно-факультативним договором перестраховиків дають можливість відбирати вигідніші ризики, що небажано для незалежного страховика (цедента), тому що може порушити баланс його страхового портфеля.

За способом розподілу відповідальності між страховиком і перестраховиком перестрахування можна поділити на пропорційне й непропорційне (рис. 2).

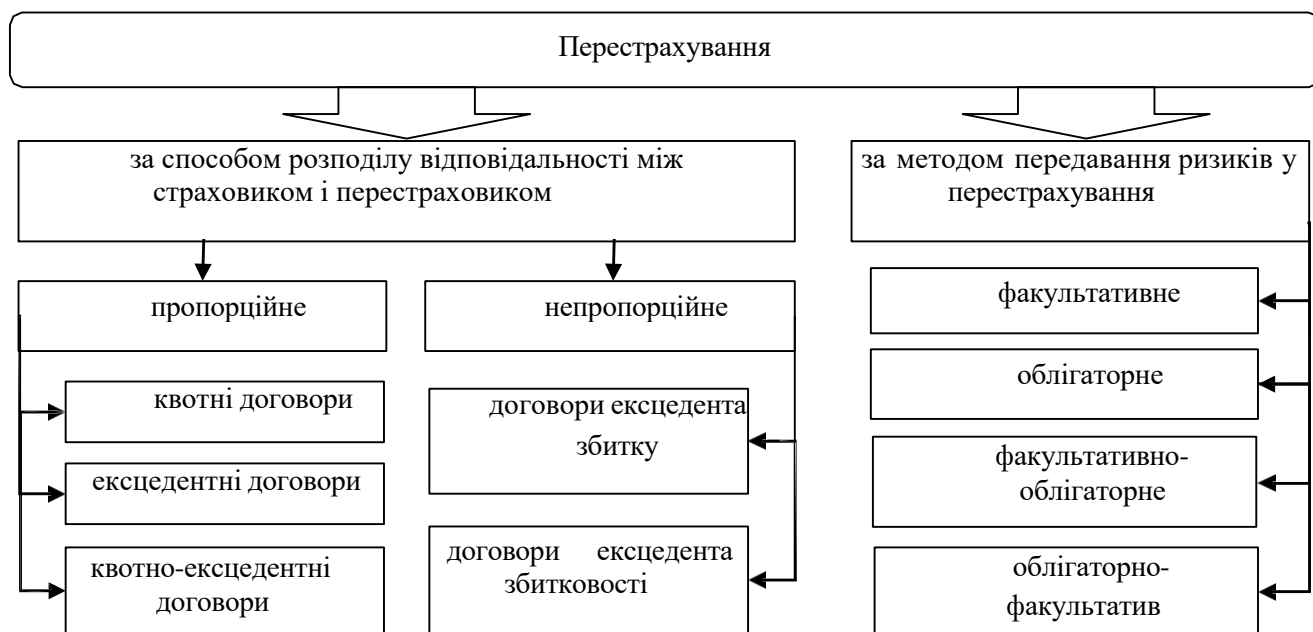

Рисунок 2 – Види перестрахування

Пропорційна форма перестрахування передбачає часткову участь сторін у розподілі відповідальності. Відповідно до узгодженої частки участі в договорі між сторонами розподіляють страхові премії й збитки. **Сутність непропорційного перестрахування** полягає в тому, що відшкодування, надане перестраховиком, обумовлене лише розміром збитку та не залежить від страхової суми, а тому немає пропорційного розподілу відповідальності за окремим ризиком і оригінальною премією. Призначення непропорційного перестрахування – гарантувати відповідальність страховика за прийнятими ризиками щодо великого сукупного збитку за визначений період.

Отже, можна визначити такі відмінності між формами перестрахування. За пропорційного перестрахування величина відповідальності пропорційна величині перестраховувальної премії, за непропорційного такого співвідношення не додержуються. Крім того, за пропорційного перестрахування страховик

переважно утримує з перестраховиків плату за укладання й супровід договору (комісію), а за непропорційного перестраховування комісії не застосовують. За непропорційного перестраховування встановлюють пріоритет першого страховика: якщо він виплатить страхове відшкодування, то лише тоді виплату здійснює другий страховик, потім третій і так далі.

3. Види договорів перестраховування

У групі пропорційного перестраховування виділяють такі підвиди договорів перестраховування:

- квотний договір;
- ексцедентний договір;
- квотно-ексцедентний договір.

Квотний договір є найпростішим видом договорів перестраховування.

Його сутність полягає в тому, що цедент зобов'язаний передати перестраховикові визначену частку в усіх ризиках цього виду, а перестраховик не має права відмовитися від цього обов'язку. Зазвичай за квотного перестраховування цедент передає, а перестраховик приймає від нього відповідну частину премії, визначену у відсотках. У свою чергу, перестраховик виплачує цедентові комісійну винагороду за ведення справи за договором перестраховування й надання можливості участі в цьому договорі, а також тантьєму зі свого прибутку.

Квотні договори застосовують як у факультативному, так і в облігаторному перестраховуванні. Основними їх перевагами є:

- можливість залишити на власному утриманні страховика такої частини відповідальності, що відповідає його фінансовим можливостям;
- невеликий обсяг витрат з обслуговування договору;
- звільнення страховика від зобов'язання передавати інформацію про прийняті ризики за автоматичності передання ризиків перестраховикові, що дає певну свободу останньому в регулюванні збитків, поновленні або анулюванні полісів;
- більша збалансованість фінансових результатів за квотними договорами.

До недоліків квотних договорів перестраховування належать:

- недостатній захист від окремих великих і катастрофічних збитків;
- відсутність захисту від ефекту кумуляції однотипних ризиків або

багатьох ризиків унаслідок настання одного страхового випадку;

– у прямого страховика немає можливості маневрувати часткою власного утримання за ризиками або групами ризиків.

Сутність **ексцедентного договору** (договору ексцеденту суми) полягає в тому, що всі прийняті на страхування ризики, страхова сума яких перевищує власне утримання цедента, підлягають перестраховуванню в межах визначеного ліміту або ексцеденту. Перед укладанням договору ексцедентного перестраховування цедент ретельно аналізує статистику страхових випадків, здійснює актуарні розрахунки та на цій основі визначає розмір власної участі в усіх або частині договорів прямого страхування, а відповідальність понад цю власну участь передає перестраховикам. Розмір власного утримання цедента є лімітом (або лінією), на основі якого обчислюють ексцедент, тобто сума ризику, що перевищує ліміт власного утримання цедента в певну кількість разів. Кратність перевищення ліміту власного утримання зазначають у договорі ексцедентного перестраховування. Відповідно, ексцедент обчислюють як суму власного утримання цедента, помножену на зазначену в договорі кількість разів, що забезпечує необхідне й узгоджене перестраховування ризику.

Перевагами ексцедентних договорів є такі:

– завдяки встановленню межі власного утримання в грошовій сумі страховий портфель, що залишають в складі власного утримання прямого страховика, стає безпечнішим;

– сплату перестраховувальної премії здійснює прямий страховик лише за тими ризиками, що він не в змозі залишити на власному утриманні;

– прямий страховик має змогу маневрувати власними утриманнями за ризиками й групами ризиків.

Водночас за ексцедентного перестраховування прямий страховик повинен аналізувати кожен ризик, визначаючи частку в ексцедентному договорі, тому витрати з обслуговування ексцедентних договорів значно вищі, порівнюючи з квотними договорами. Крім того, недоліком ексцедентного перестраховування з позиції перестраховика є можливість передавання йому більш небезпечних ризиків за диференційованого власного утримання прямого страховика.

Третім різновидом договорів пропорційного перестраховування є **квотно-ексцедентний договір**. Такий тип договору найчастіше використовують новостворені страхові компанії або якщо страхова компанія розширює свій бізнес у новому для неї виді страхування й не може точно обчислити ефект збільшення квотного утримання. Квотна форма в таких договорах необхідна для

встановлення брутто-утримання, визначений відсоток якого цедент утримує на власному рахунку як нетто-утримання, тоді як різницю перестраховують як квотну частку. Страхові суми, що перевищують брутто- утримання, підлягають перестраховуванню як ексцедент, який зазвичай обмежують до рівня багаторазового брутто-утримання та фіксують в абсолютному вираженні.

Спільною ознакою договорів пропорційного перестраховування є те, що збитки та премії за прямим страхуванням розподіляють між цедентом і перестраховиком у відповідній пропорції, вони прив'язані до страхової суми. Власне утримання страховика в договорах пропорційного перестраховування визначають у процентах у межах установленого ліміту за квотного перестраховування або розміром лінії за ексцедентного перестраховування.

До групи договорів непропорційного перестраховування належать договори ексцедента збитку й ексцедента збитковості. Згідно з **договором ексцедента збитку** механізм перестраховування починає діяти тоді, коли остаточна сума збитку за застрахованим ризиком перевищує межу обумовленої в договорі суми в разі настання страхового випадку. Ексцедент збитку застосовують для захисту від кумуляції ризиків, а також у різних сферах особистого страхування: медичному страхуванні, страхуванні життя.

За **договорами ексцедента збитковості** цедентові надають покриття страхових збитків, визначених як перевищення середньої збитковості за певним видом страхування, страховим портфелем або його частиною. За договором ексцедента збитковості перестраховик зобов'язується відшкодувати збитки, що перевищують пріоритет, виражений як відсоток від отриманої страховиком річної премії. Водночас не має значення причина перевищення пріоритету – кумуляція невеликих збитків або разові значні збитки. У кінці року розраховують фактичну суму всіх збитків і визначають, чи перевищує вона їх договірну суму (пріоритет). Якщо сума фактичних збитків вища від пріоритету, встановленого перестрахувальником, то перестраховик відшкодовує перестрахувальникові здійснені ним виплати, що перевищують пріоритет. Метод перестраховування на базі ексцедента збитковості застосовують для захисту портфеля однорідних ризиків від кумуляційного ефекту.

Укладення договорів непропорційного перестраховування найчастіше пов'язане зі значними катастрофічними збитками. Зокрема, договори ексцедента збитку й ексцедента збитковості використовуються, якщо неможливо визначити верхню межу страхової відповідальності.

4. Співстрахування й механізм його застосування

Співстрахування – це страхування, за якого один і той самий ризик за згодою страхувальника страхують два або більше страховики в певних частках, водночас видаючи спільний або окремі договори страхування відповідно до суми, що становить частку кожного страховика. Співстрахування не є формою перестрахування, проте воно разом із перестрахуванням є методом перерозподілення страхових ризиків. Історично співстрахування виникло раніше від перестрахування.

Договір співстрахування передбачає єдиний тариф для всіх співстраховиків. Кожен із них бере на себе відповідальність за частину

страхової суми, отримує відповідну їй частку страхової премії та в такій самій частці виплачує страхове відшкодування. Кожен із учасників співстрахувальної операції несе відповідальність перед страхувальником і виплачує страхове відшкодування безпосередньо йому.

За наявності угоди між співстрахувальниками й страхувальником один зі співстраховиків може представляти всіх інших у відносинах із страхувальником, залишаючись відповідальним перед ним лише відповідно до розміру своєї частки.

Перевагою співстрахування є його простота, що не потребує здійснення складних розрахунків, недоліком – одночасна робота страхувальника з кількома страховиками, а також необхідність страховиків узгоджувати свої дії, особливо під час укладання договору страхування.

Ознаки співстрахування можна спостерігати на прикладі перестрахових пулів (об'єднань, фондів). Розрізняють два типи пулів – страхові (пули страхування) і перестрахові (пули перестрахування). Відмінність між страховими й перестраховими пулами полягає в механізмі розподілу відповідальності за ризиками між учасниками об'єднання. Учасники страхового пулу несуть спільну відповідальність за страховими ризиками, прийнятими за договорами страхування, укладеними від імені учасників пулу, в попередньо узгоджених частках. У свою чергу, участь страхових компаній у перестрахових пулах передбачає, що страховики укладають договори страхування від свого імені самостійно, водночас залишаючи узгоджену частку ризиків на власному утриманні, а решту передають у перестрахування учасникам пулу. Отже, в першій ситуації відбувається розподіл ризиків між страховими компаніями на основі механізму співстрахування, а в другій – на основі перестрахування.

У пулах співстрахування учасники передають у пул всі ризики певного виду, для страхування яких створене це об'єднання. У полісі, виданому страхувальникові, зазначають перелік членів страхового пулу, які беруть участь у страхуванні певного ризику, та їх частку в страховій сумі.

Діяльність страхового пулу базується на таких принципах:

- створення на основі єдиних правил і тарифів страховиків-учасників пулу найбільш сприятливих умов страхування для клієнтів;
- укладання договорів страхування в межах максимального розміру зобов'язань, установлених угодою про страховий пул;
- облік надходження страхових внесків за відповідними видами страхування на окремих субрахунках або засобами аналітичного обліку відповідно до встановленого порядку взаєморозрахунків між учасниками пулу;
- перерозподіл страхових внесків, отриманих за договорами страхування, укладеними від імені учасників пулу відповідно до їх частки в прийнятому на страхування ризику;
- солідарна відповідальність учасників пулу з виконання зобов'язань за договорами страхування, укладеними від імені учасників страхового пулу.

Оскільки страховий пул – добровільна угода страховиків, кожний учасник пулу має право вийти з його складу за умови збереження прийнятих на себе фінансових зобов'язань у період членства в пулі.

Створення пулів є доречним у разі страхування ризиків із потенційною катастрофічною відповідальністю. Раніше в певних країнах пули створювали для скорочення обсягу операцій із перестрахування, що виходили за межі країни. Більшість великих пулів за кордоном поєднують у собі два вищенаведених принципи – співстрахування й перестрахування.